Ա. Յովհաննէսեան իր նիւթական միջոցներով հրատարակած է նաեւ կարգ մը օգտակար գործեր, ինչպէս Արիստակէս Վ. Տեղկանցի «Հայերը», եւն :

Ամենամեծ ծառայութիւններէն մին սակայն զոր Յովհաննէսեան մատուցած է Հայութեան, գերմաներէն լեզուով իր Armenische Bibliothekին հրատարակութիւնն է . իր տնօրէնութեամբ, եւ Արթիւր Լայթի գերմանացիին խմբագրութեամբ՝ հրատարակած է 11 հատորներ, որոնք կը պարունակեն Հայոց նոր գրականութեան յատկանշական էջերու գերմաներէն թարգմանութիւններ : Գերմաներէնի անտեղեկ ըլլալով, չեմ կրնար գծազգացար կարծիք յայտնել այդ հատորներուն խմբագրութեան մեծին յատկութեանց կամ թերութեանց վրայ : Բայց այդպիսի հրատարակութեան մը զազափարն ու նախաձեռնութիւնը ունեցած եւ անոր իրականացման համար բարյապէս ու նիւթապէս օգնած ըլլալը՝ Ա. Յովհաննէսեանի մեծ ու անվճար յարձանակներէն մին կը կազմեն :

Ա. Յովհաննէսեան վերջերս Փարիզի մէջ հրատարակեց իր ձեռքով կատարուած ֆրանսերէն զոլոգրիկ թարգմանութիւն մը Բաֆֆիի «Նազդիու» եւ «Բիբլիոթեքայանի» վերակենդան : Քանի մը տարի առաջ հիմնած էր «Հանդէս Հայագիտութեան» թարգմանչուեան բանասիրական ամսագիրը որուն խմբագրութիւնը յանձնուած էր պ. Ֆինդի գերմանացի հայագէտին եւ որուն կ'աշխատակցէին նաև օտար բոլոր ծանօթ հայագէտները :

Ա. Յովհաննէսեան մեծ բաժին ունեցած է Կովկասի Հայութեան հանրային գործունէութեան մէջ, Կեդրոնական Գրականատանցի հիմնադիրներէն մին եղած է, տառն մը՝ Հրատարակչական ընկերութեան նախագահ, ներսրահան եւ Գայիանեան գրքոցներու հոգաբարձու, երկու անգամ կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւոր, Փրիֆլիզի զորմասին ամենէն ազդեցիկ անդամներէն մին . եւն, եւն :

Անոնք որ Կանոյցն օւնեցած են իրեն նետ անձամբ տեսակցելու, ցիտեն թէ իր բոլոր այդ յատկութեանց Արգար Յովհաննէսեան կը միացնէր նաեւ շատ սրամիտ ու փայլուն խօսակցութեան մը յատկութիւնը, Կովկասի առաջին թամազան էնկ'ըսէին իրեն համար, եւ իր այդ համարան արդարացի ըլլալու էր : Կովկաս այցելող Նւրոպացի ճամբորդները ամենաարագ ընդունեցուցին կը գտնէին իր կողմէն եւ իրեն նետ տեսակցելով շատ նպաստաւոր զազափար մը կը կազմէին հայ ազգի վրայ : Օպրի հայագէտը իր Կովկաս ըրած վերջին ճամբորդութենէն յետոյ՝ անվերապահ զովհաննէսեանով, զմայլանքով ու երախտագիտութեամբ կը խօսէր Ա. Յովհաննէսեանի մասին .— Ինչ որ հրապարակու ալ արտայայտած է Լա Քրիպիւնտը Սէն-Փերովէի յոդուածով մը, եւ այդ յոդուածին նետնաւանդով էր որ ֆրանսական կառավարութիւնը Ա. Յովհաննէսեանի շնորհից «Փալմ Ա. քառամիջ» պատուանշանը :

Ա. 2.

ՊՍՏՈՒԹԻՆ
ՅԱՐՄԱՆԻ ՊՍՍԵՆԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԾ
ՖՐԵՏՏԵՐԻՔ Մ Ա Ք Լ Է Ր

Յղակալ քաղաքացի եւ ծնանի որդի քաղաքացի եւ անուանի անուան Երուսաղիմ :

Յըզանայ եւ ծնանի թագուհին որդի :
Համբաւ ու բախտութեան յաշխարհն (1) յայտնի,

(1) Զեռագիրն մէջ՝ աշխարհն :

HISTOIRE DE
PHARMANI ASMAN

TEXTE ARMÉNIEN

PUBLIÉ & TRADUIT

PAR
FRÉDÉRIC MACLER

II

La reine conçoit et donne au roi un fils, que l'on nomme Pharaman.

La reine conçoit et met au monde un fils; la bonne nouvelle, joyeuse, se répand dans le

Քէ ծնաւ թագաւորին անդրանիկ որդիի :
Քածին տէր եւ թախտին ժառանգ ամենի :

Ճընծայ(2) մեծ թագաւորն ի ծնունդըս մանկան
Չի կերն ոսկիատեօ եւ ծինն աստղաման •
Պատկերըն լուսատու գերթ տրեղական ,
Եւ լի էր մեծ շնորհօք զարդով կերպրան :

Ազատ արար զաշխարհն եօթն տարի ,
Երբդայ ուրախութեամբ եւ առեել շատի ,
Վտան այն իւր զուակին որ իւրենց յայտնի ,
Գեղով եւ շնորհալի նման հրեղինի :

Անուն զըրին նրմա Պարմանի Ասման •
Մընուց տային նրմա հետ քառասուն մանկան
Ածէր տղան լինէր եօթն տարեկան ,
Ապա դայ ի դպրոց եւ յիմաստութեան :

Մուէ Եգիպտացին զնա ուսուցել է ,
Ազգէն Երբայեցոց գրով ըզնա վարժէ ,
Ջամէն իմաստութեան զըններն յայտնէ ,
Ջատեղաց չըջան եւ զկերպն նրմա ցուցանէ :

Լինի երկոտասան ամեայ(1) մանուկն այն ,
Խեղաց տէր հանճարոյ եւ իմաստութեան ,
Հըմուտ ամէն բանի , յաճախ ի յուսման ,
Նըման վարդապետին եւ այլ գիտնական :

Ձընար պարուց երգոց խնդրել ուսանել ,
Ի կարգ զինուորութեան մըտանել կարգել ,
Խազալ ըսումը եւ թուր ձիովըն ճեմել ,
Նետող աղեղնաւոր աննըման լինել :

Հազնի պատերազմի զըրին ու հեծնու ,
Խազայ ձիովըն իւր հեծելըն մըտնու ,
Երնէ ի հետ զօրացնն ճակատ կըովու ,
Բայց ոչ էրաւ սրտէ հարկանէ վարդու :

Մտնու նա ի մոյտան եւ խազալ գընտին ,
Գտէր ձիովն արագ ոչ ով չի հասնի ,
Երջի ի լեանն ի դաշտ ի յորտոյ տեղի ,
Որտայ գեղունք լեռանց եւ գերէ վայրէ :

Երնէ գեղեցկան զիւր տուն եւ տաճար ,
Էր զօրն ի կերու ի խում եւ ուրախանայր •
Ջուգել երեւ կամենն ի նախէ եւ նիկարու
Ոսկով զնա զարդարեց եւ մարգարտայար :

(1) Ձեռագրին մէջ՝ ցընծա : (2) Ձեռագրին
մէջ՝ ամեա :

pays, qu'il est né au roi un fils aîné, héritier
de la couronne et du trône.

Le roi se réjouit de la naissance de cet enfant, car il a des cheveux dorés et un grain pareil à une étoile; son image est lumineuse comme le soleil, il était paré de toutes sortes de grâces.

Il accorda à son pays, pendant sept ans, la liberté de s'adonner à la joie et de faire liesse à cause de son enfant, qui leur apparaît plein de beauté et de grâce, pareil à un ange.

On lui donna le nom de Pharmani Asman, on le nourrit en compagnie de quarante enfants; il croissait et atteignait l'âge de sept ans; ensuite il entra à l'école pour apprendre la sagesse.

(Fo 47) Moussé (Moïse) l'Egyptien l'a instruit; il lui enseigne l'écriture de la nation hébraïque, il lui révèle toutes les portes de la sagesse, il lui montre le cycle et la forme des étoiles.

Cet enfant arrive à l'âge de douze ans; il est rempli d'intelligence, d'esprit et de sagesse, connaît tout, versé dans la science, pareil à son maître, et plus savant encore.

Il désirait apprendre la danse et le chant, étudier l'art militaire, manier le javelot et l'épée, se promener à cheval, devenir un archer incomparable.

Il se revêt de l'armure de guerre et monte à cheval; il s'élançait avec son cheval et il entre parmi les cavaliers; il se poste avec ses soldats en bataille rangée, mais il ne frappe personne de gaieté de coeur.

Il se rend sur la grande place et joue à la balle, il s'élançait sur son cheval si rapidement que personne ne peut l'atteindre; il se promène sur les montagnes, dans les plaines et dans les endroits de chasse, il chasse les biches (fo. 47vo) des monts et le gibier sauvage.

Il construit pour lui-même une maison splendide, il passe ses jours à boire, à manger et à se réjouir; il fit parer [sa maison] de peintures et de dorures, et il l'orna d'or et de perles.

Սիրեր նա զձայն երգոց եւ եղանակաց ,
 Առ ինք պակէր բազում դասըս գուսանաց .
 Քաղայր ուրախութեամբ հետ սրնընդակցաց ,
 Իսկ հայրն սարախանայր եւ օրհնէր զԱստուած :

Վասն անշարի մանկութեան եւ երազին սե-
 սաներչնն եւ խնդրէր ի քաջուտրեկ զգնայն ի
 Քարսկասանս , եւ քաջուտրեկ յոյժ տեսնալ քայց
 ի յետոյ նրաման տեսնալ :

Եղև մանուկն քաջ ուժով զօրւար ,
 Որ իւր նրման չիկայր մանուկ ձիւար .
 Ոչ իւր տեսուն նրման ընտիր հանց աղվոր
 Եւ ըստ խելօք Սիկար եւ կամ դիտնար :

Գային շատ պահչաւանք օտար աշխարհէ ,
 Հետ փատչանգաղային կ'առնէին դաւէ .
 Նա էր սրտովն ասիւծ, ոչ ոյ չի յաղթէ ,
 Չընտրի հանց պահչաւան իր գօտին բրոնէ :

Գիւրբ մ'իներն տետիլ հոսս յերազին,
 Դաւէ կ'առնէր հետ իւր մէկ մ'որ էր ինք կին,
 Անհամբ էր խիտ երկան սիծ եւ անազին ,
 Հեծել է ձի սպիտակ, ըտուպն ի ձեռին :

Ասէր ինրն ընդ ինքեան Յարմանի Ասամ .
 «Մանուկ ընտիր գոված եւ քաջ պահչաւան ,»
 «Ես կին եմ՝ աշխարհէն որ է Սորասան,
 Դաւէ ունիմ հետ քեզ ուժով մանկութեան :»

Ասաց մանուկն ի նա թէ՛ Անունդ ի՞նչ է .
 Ատէ թէ՛ անունն է Քաճէ Դարբէ .
 Ասաց՝ Հետ ինձ դաւէ քեզիկ իպսեալ է .
 Ասաց՝ Թէ՛ զիս յաղթնա, արիւնս հաւալ է :

Ասաց՝ Հետ ինձ խաղալ կնկան մուհալ է .
 Ատէ՛ Ձուս ի մանկան յաղթել(1) սրվար է .
 Ասաց՝ Ձուժդ չիկեմեմ, լեզուդ ճարտար է .
 Ատէ՛ իմ ուժս ի՛նչոս լեզուս կամկար է :

Մանուկն երբ զայն լրտեսց, իւր սրբութն գանչեց,
 Ձրով եւ հազուատով զէպ ի նա դիմեց .
 Նա կիին ասաց ընդ ինքն թէ՛ Կսրիւ, կանգնեց,
 Իջնուր ի ձիանուսս, նա նորա լսեց :

Իջնուն ի ձիանուն երկուքն եւ կանգնէն ,
 Անունն զմէկի մէկի գօտի եւ փորձին .
 Ձմանուկն ոնց որ երես զարկիցն ի յուժին,
 Վսխեց ի իւր սրտին 'ւ ասաց զեկեկին :

(1) Ձեռագրին մէջ՝ աղթել :

Il aimait entendre les chants variés, il gar-
 dait près de lui maints chœurs de chanteurs;
 il jouait joyeusement avec ses compagnons
 d'enfance; et le père se réjouissait et bénissait
 Dieu.

Au sujet de sa jeunesse invincible, et comment
 il vit un rêve, il demanda au roi de se rendre
 en Perse. Et le roi fut bien attristé, mais finit
 par lui accorder la permission.

L'enfant devint brave, fort et puissant; aucun
 cavalier ne lui était comparable, personne
 n'égalait la beauté de son aspect, et personne
 n'était aussi sage et savant que lui.

Beaucoup d'athlètes arrivaient de pays é-
 trangers, pour lutter avec le fils de roi, (fol.
 48) il tâchait avec son cœur de lion de n'être
 vaincu par personne, et de ne pas rencontrer
 l'athlète qui le saisirait par la ceinture.

Une nuit il eut une vision en rêve; avec lui
 luttait quelqu'un qui était une femme; de sa
 personne, elle était longue, grande et énorme;
 elle montait un cheval blanc, le javelot à la main.

Pharmani Asman se disait en lui-même:
 «(Ce doit être) un jeune homme d'élite, illustre,
 un brave athlète.» « Je suis femme, du pays qui
 s'appelle Xorasan. Je veux lutter avec toi pour
 voir qui a plus de force et de jeunesse. »

Le jeune homme lui dit: « Comment t'appelles-
 tu? » Elle dit: « Mon nom est Thadjé Davré. »
 Il dit: « Lutter avec moi est une folie pour
 toi. » « Si tu me vains, dit-elle, tu auras le
 droit de verser mon sang. »

Il dit: « Il est impossible pour une femme
 de lutter avec moi. » Elle dit: « Ma main est
 habituée à vaincre les jeunes gens. » Il dit:
 « Je ne connais pas ta force, mais ta langue est
 habile. » — « Auprès de ma force, dit-elle, ma
 langue est infime. »

Le jeune homme, lorsqu'il l'entendit, (fo, 49vo)
 poussa un cri; il s'élança vers elle tout équipé
 et à cheval; la femme lui dit: « Jeune homme,
 arrête-toi, descendons de cheval; il lui obéit.

Tous les deux descendent de cheval et se
 tiennent debout. Il se prennent l'un l'autre à
 la ceinture et luttent. Le jeune homme, lorsqu'il
 eut la preuve de la force de son rival, eut peur
 dans son esprit et se le dit à lui-même.

հետ կինն ըզմանուկն էզարկ ի գետին •
Ասաց Ֆարման մանուկն, լըսես մուշակին •
Ասաց թէ՛ կին չես գու, առիւծ եւ շամբին •
Ու զքեզ կին տեսանէ զերթ զիս խոտարեին •

Ջարթեալ ինքն ի զընչի եւ զարեւոյցաւ •
Երբէի թէ ինչ իբք է երազն որ տեսաւ •
Երբ զմտաստութեան զգրն եւ ի նա հարցաւ •
Նայ ի Պարսկաց առ նա ճանապարհ բացաւ •

Ասաց՝ կընոջ յաղթելն ի յերազն ի՞նչ է •
Ասաց՝ ի Խորասան պանդխտութիւն է •
Ասաց՝ վանն ի՞նչ իրաց ինծիկ հոն 1) խանր է •
Ասաց՝ վասըն սիրոյ ի յօտար(2) ազգէ •

Թիշկաց զբանն որ յառաջ Մուսէն գրիւ էր,
Սրկիբ Թպագ նըմա զի նա մեռեալ էր •
Ձի հուքմ եւ հրաման որ նա ուսեալ էր •
Որ զիս չէի ծնեալ նա զայս խօսեալ էր •

Եմուտ առ Թագաւորն, երկիր պագանէր •
Ջերազն եւ զմկնութիւնըն նորա պատմէր •
Հօրէն ի Թագուհոյն զընալըն խնդրէր •
Թէ բանքն եւն Մուսէին յառաջն ասցել էր •

Ասէ՛ Ձի հուքմ է գրին եւ գիտնականին •
Որ իմ աւուր ծննդեան երկնային աստղին •
Զկարէ մարդ դարձընել զհուքմ հըրամանին •
Իայց ինձ պարտ է զընալ ի յօտարութիւն •

Նայ հայրն եւ Թագուհին արացին ցորդին(3) •
Թէ՛ Դու մեզ յայտնեցեր անշափ(4) տրտմութիւն
Պատմէ՛ որչափ կենաս այդ զարկութիւն •
Կամ թէ այլ զմեզ գտնուս ի կենդանութիւն •

Ասէ՛ Գիրըն ցուցընէ ինձ եօթըն տարի,
Լինամ յօտար երկիր եւ ի մէջ խանրի •
Եւ երբ վասըն սիրոյ ինձ շատ խանր անցնի,
Նա ինձ շաքար թուեցել եւ լուծիքի բազի •

Դառնամ ես ի Պարսկաց եւ զձ՛ յայ տեսնում,
Ուրախ զքեզ Թագաւոր կենդանի գտնում •
Երթամ հետ չեծելիդ եւ ի ձի չեծնում •
Խընդամ հետ ընկերացն եւ ի խալ մանում •

(Շարունակելի)

La femme saisit le jeune homme et le terrassa; « O Pharami, dit-elle, vois-tu si c'est possible. » Il dit: « Tu n'es pas une femme, tu es un lion parmi les roseaux; celui qui te prend pour une femme est abaissé comme moi. »

Il se réveilla du sommeil et fut épouvanté. Il se demande ce que signifie le rêve qu'il a vu. Il apporta le livre de la sagesse et le consulta; celui-ci lui prédit qu'il irait en Perse.

Il dit: « Que signifie d'être vaincu en rêve par une femme? » [Le livre] dit: « C'est émigrer dans le Korasan. » (fol. 49) Pour quelle raison souffrirai-je là-bas? Il dit: « C'est à cause de l'amour [d'une personne] de nation étrangère. »

Il se rappela les paroles que dès l'abord Moussé avait écrites. Il l'adora, car il était mort. « Il savait lire la destinée; je n'étais pas encore né, qu'il avait prédit cela. »

Il se rendit auprès du roi et se prosterna devant lui; il lui raconta le rêve et son explication, il demanda de prendre congé du père et de la reine; car telles étaient les paroles prononcées auparavant par Moussé.

Il dit: « C'est le destin [prédit par] le livre et le savant, selon l'étoile céleste du jour de ma naissance; on ne peut pas changer ce qui est ordonné par le destin; il me faut me rendre en pays étranger. »

Le père et la reine dirent à leur fils: « Tu as provoqué en nous une tristesse illimitée. Dis-nous combien tu resteras en pays étranger, ou bien si tu nous retrouveras (fol. 49v) en vie. »

Il dit: « Le livre m'indique sept ans que je passerai en pays étranger et dans la douleur; et si c'est pour l'amour que j'ai à souffrir beaucoup, cette souffrance me semblera douce comme le sucre et agréable. »

Je reviendrai de Perse et je vous reverrai; je serai heureux de te retrouver, roi vivant; j'irai monter à cheval avec tes cavaliers; je me réjouirai avec mes compagnons.

(A suivre)

1) (1) Ջեռագրին մէջ՝ հանն (2) Ձեռ. մէջ. յաւտար: (3) Ձեռ. մէջ Որդին: (4) Ձեռ. մէջ յայնչափ •